

ISLAM I ZAPAD U NOVOM SVJETSKOM PORETKU*

Muzafer IKBAL

Kolonijalni kut

Ništa nije značajnije za razumijevanje sadašnje faze odnosa između islama i Zapada od perioda kolonijalizacije muslimanskog svijeta. Tokom ovog perioda, Zapad je, po prvi puta u povijesti, sreo islam i muslimane u Daru'l-islamu u situaciji kad je imao neospornu materijalnu premoć. Ovaj period prati određeni znanstveni i tehnološki razvoj na Zapadu koji je bio upotrijebljen da se podjarmi ogromna teritoriju i ljudstvo, koje nikada prije toga nije živjelo u tako degradirajućim uslovima. Međutim, korijeni ovoga razvoja sežu iz evropske renesanse, koja je otvorila ogromnu, dotada neiscrtanu teritoriju za pojavu civilizacije koja je dominirala ostatkom svijeta u nadolazećim stoljećima. Posljednje cvjetanje islamske civilizacije, koje prethodi kolonijalizaciji, podudara se sa pojavom novog duha u Evropi, ali nije bilo kontakata između ovoga dvoga, izuzev nekoliko izoliranih putničkih izvještaja koje niko u Evropi nije ozbiljno shvatao. Ibn el-

Bejtar (1200.-1248.), Nasir el-Din (1201.-1274.) i Roger Bacon (1214.-1294.) bili su savremenici, a također i Dželaluddin Rumi (u. 1273.) i Toma Akvinski (1225.-1273.). Hafiz (1320.-1389.) je rođen godinu dana prije smrti Dante Aligijerija, a sedam godina prije smrti Mister Ekarta, 1327. g. Ali, nedostatak bilo kakve znanstvene i kulturne razmjene između musliman i Zapada odvratio je obje strane da u to vrijeme uđu u zreo odnos.

(...)

Tokom kolonijalne vlasti muslimanska društva doživjela su transformaciju u temeljnom smislu, i to posredstvom zamjene njihovih temeljnih institucija, modela, ideologije i, mnogo slučajeva, jezika podučavanja. Slijedeći osvajanje, asimilaciju ili aneksiju, kolonizirana društva bila su predmetom vladavine terora. Iskorištenje stare i uspostavljene porodice; vodeće ličnosti su ubijene ili protjerane; imućni ljudi i poznate ličnosti postali su mete napada i posebne odmazde. Postojeće institucije bile su

* Zafar Ishaq & John L. Esposito (ed.), Muslims and the West Encounter Dialogue, Islamic Research Institute & Center for Muslim-Christian Understanding, Islamabad-Washington, 2001., pp. 231-273

iskorijenjene i, u mnogo slučajeva, uništene u fizičkom i funkcionalnom smislu.

(...)

Prva i najvažnija bila je politička transformacija. Muslimanska društva su kroz čitavu svoju historiju funcionirala kao jedinstvena velika zajednica. Ovaj koncept zajednice (ummet) transcendirao je nacionalne, plemenske i regionalne barijere i djelovao kao osnovni operativni sistem, koji je osiguravao uređenje jedinstvene duhovne i ideološkijske orijentacije. Ovim se ne kaže da pojedine države ili imperije nisu funkcionirale kao nezavisne političke i administrativne jedinice u određenim vremenima ili da ove države nisu imale rivalitet jedne naspram drugih. Važno je primijetiti da je transnacionalna ideja muslimanske zajednice kao cjeline odmjnila regionalne jedinice. Institucija hilafeta bila je simbol ovoga koncepta. Gradove poput Mekke i Medine vrlo su poštovali svi muslimani u različitim dijelovima svijeta. Postojali su centri nauke koji su bili otvoreni svim muslimanima i čiji su naučnici dolazili iz čitavog muslimanskog svijeta. Ovaj vid interakcije dodatno je ojačao transnacionalni koncept ummeta. Kad su se ovi naučnici vratili u svoje zemlje, posjedovali su znanje o razvoju svojih zemalja. Ovi centri također su imali forum za rješavanje pitanja koja se tiču cijele zajednice. Pored toga, trgovačke putevi koje su koristili svi muslimani bili su otvoreni za karavane iz svih mjesta, a postojala je i veza između muslimanskih zajednica koje su živjele u različitim predjelima.

Tokom kolonijalne ere, ovaj transnacionalni koncept ummeta zamijenjen je drugim operativnim sistemom, koji je, po svome porijeklu, karakteristično zapadnjački. Ovaj novi koncept bio je nacionalizam koji narasta do ideje države kao temelja političkog jedinstva, omeđen konkretnim granicama. Ova promjena bila je nešto više od puke teorijske formulacije ova dva koncepta; ona je, zapravo, imala dalekosežne posljedice po muslimanski svijet. Duh nacionalizma temelji se na kulturnim i lingvističkim postavkama. Na Zapadu je ovaj koncept doveo do različitih političkih država koje su naširoko definirane na temelju jezika, kulture i geografskih granica. Ove zemlje su

od svojih građana zahtijevale lojalnost u ime patriotizma. Naprimjer, osnovna obaveza Rusa definirana je kao lojalnost Rusiji, a Nijemaca kao lojalnost Njemačkoj. S druge strane, islam ne priznaje bilo kakvu fragmentaciju ljudskoga roda na temelju kulture i jezika. Pojava nacionalizma u muslimanskom svijetu tokom kolonijalnog perioda prvi puta u historiji muslimanskog svijeta proizvela je ideju koja je podijelila ummet po nacionalnoj i regionalnoj osnovi – podjelu zbog koje oni i danas pate. Ona je proizvela veliki broj zemalja u muslimanskom svijetu i formirala nacije i države izvan onoga što je bila zajednica vjernika, dijeleći je, kao što se događalo, i međusobnim ratovima.

Druga promjena koje se duboko odrazilala u muslimanskom svijetu bila je pozicija arapskoga jezika. Budući da je jezik Kur'ana, arapski je dosegao status lingua franca unutar muslimanskog svijeta. U zemljama gdje on nije bio govorni jezik, on se općenito učio na osnovnom nivou obrazovanja, kao što su ga izučavali i oni koji su nastavljali svoje obrazovanje na većem nivou. Ovaj zajednički jezik bio je jedinstveno i najvažnije sredstvo komuniciranja unutar muslimanskog svijeta. Tako je bilo moguće da, npr., indijski musliman komunicira sa svojim egipatskim trgovačkim partnerom ili da studenti u jeziku koji njima nije bio nepoznat stoljećima imaju zajedničku terminologiju, metafore i parabole. Na taj način su drevna mudrost i drevna naučavanja bili očuvani u ovome jeziku za sve generacije i za sva područja. Kolonijalni vlastodršci zamijenili su arapski jezik njihovim vlastitim jezicima i, za kratko vrijeme, u zemljama u kojima arapski nije bio narodni jezik, on je postao strani jezik. Promjena na ovome planu proizvela je dvije posljedice: uništila je sredstvo komunikacije među različitim muslimanskim zajednicama i, u onim zemljama gdje arapski nije bio govorni jezik, dovela je do toga da Kur'an i ogroman korpus tradicionalnog znanja budu nedostupni čak i obrazovanoj klasi. Na ovaj način, odvojeni od jezika Božanske Objave, muslimani su popustili bez odbrane od napada zapadnjačke ideologije.

Treća značajna promjena u koloniziranim društvima bila je zamjena tradicionalnog sistema obrazovanja zapadnjačkim obrazovnim

sistemom. Vladajući princip u muslimanskim društvima bio je Božije jedinstvo (tevhid) i pokoravanje Njegovoj volji; obrazovanje je bilo jedan od načina spoznaje božanskih atributa, Kur'ana, sunneta, nauka koje se odnose na kosmos, njegovo ustrojstvo i ritam, psihološkog funkcioniranja tijela i razumijevanja brojnih drugih čudesnosti stvorenoga svijeta. Pitanje vjerovanja, koje predstavlja suštinu islamskih naučavanja, bilo je zastupljeno u obrazovnim programima. Univerzum je stvorio svemogućí Bog; on je predmet Njegove volje; stvoren je sa ciljem; ima svoj kraj na Kijametski dan. Ova vjerovanja bila su neupitna i činila su temelj svekolikih aktivnosti. Nadalje, znanje se sticalo na način koji je zahtijevao period učenja, naklonosti i poštovanja spram učitelja i ono nije bilo svrha samome sebi, nego sredstvo. Sticanje znanja nije bilo povezano sa ovosvjetskim dobitima, a najmanje sa poslovima vezanim za administrativni sistem. Pojedinaac je učio zato što je to bila njegova obaveza (feridah) i zato da razumije prirodu ovosvjetskog života i univerzuma. Sada je to sve, sa delakosežnim posljedicama, bilo zamijenjeno zapadnjačkim obrazovnim sistemom, koji se razvio iz duha slobodnoga mišljenja i istraživanja u kome se ništa nije uzimalo kao zgotovljena stvar. Univerzum je možda stvorio Bog ili je nastao sam od sebe. Jednako su bili tretirani Darwin i crkveni oci, a funkcija obrazovanja ogledala se u pripremanju studenata za novonastala otkrića koja nisu nužno utemeljena na vjerskom učenju. Ovaj sistem bio je nepromjenljivo povezan sa osposobljavanjem i kvalifikacijama za poslove u novom administrativnom sistemu. Uvođenjem ovoga sistema u muslimanska društva, napadnuta su njihova temeljna vjerovanja i proizvedena generacija obrazovanih žena i ljudi koji su imali malo znanja i još manje vjere u svoja religijska vjerovanja. Oni su služili administrativnim sistemima kao nižerangirani činovnici u korist implementacije kolonijalnog dnevnog reda. Ovaj sistem još je operativan u muslimanskom svijetu i još uvijek proizvodi ljude i žene koji cilj obrazovanja vide kao sredstvo za dobre poslove.

Četvrta važna promjena ogledala se u uvođenju zapadnjačkog političkog sistema u kolonizirana društva. Ovaj zapadnjački sistem

zamijenio je dinastički sistem, koji je bio lišen bilo kakvog nezavisnog temelja u učenjima islama.

Period velikih imperija u kome su vladale pojedine porodice, došao je svome kraju, a muslimanska društva stupila su u evoluciju novoga sistema.¹ Uvođenjem zapadnjačkoga političkog sistema, ova evolucija postala je moguća, a kad su se muslimanska društva oslobodila kolonijalnog jarma, ona su iznova morala započeti ovaj proces koji i danas traje.

Je li sukob neizbježan?

Sredinom dvadesetoga stoljeća činilo se da je islam, kao živa religija, bio marginaliziran. Međunarodnom scenom Zapad je dominirao toliko široko da se, prema riječima Murada Hofmana, činilo da je samo pitanje vremena kad će zapadna kultura postati «obavezujući uzorak» (Theodore von Lane) za svjetsku kulturu, preobražavajući sve druge kulture. Od Seula do Sohoa čovjek budućnosti nosio bi džins, jeo

1 Uzimajući u obzir određene historijske situacije kao njihove modele, jedni učenjaci su došli do zaključka da islam ne nudi bilo kakav politički sistem, drugi, pak, naglašavaju tradiciju Poslanika, a.s., tokom njegova života u Medini, tj. metod konsultiranja među plemenskim vođama za izbor vladara, dok treći elaboriraju kur'anske principe i iznalaze model za moderna vremena. Muslimanski svijet je trenutno zabavljen razvojem sistema koji će ispuniti zahtjeve modernih vremena, a koji će, pored toga, biti utemeljen na učenjima islama. Danas se riječi kao što su demokratija, parlament, izbori i ustav smatraju gotovo svetima I, u različitim društvima, smatra se blasfemijom bilo koja izjava protiv njihove koristi. Međutim, moguće je da je to tako, ali potrebno je naglasiti da u islamu brojevi nužno ne osiguravaju temelje za odluku. Idžma ili konsenzus je izvjesni vladajući princip u donošenju političkih odluka, ali postoji samo jedan Vrhovni Vladar prema Kome se zahtijeva lojalnost i pokornost. Također, u pitanjima koja su jasno precizirana u Kur'anu, hadisu, kao i u onome što je postignuto konsenzusom doktora kanonskog prava, broj glasova ne može promijeniti određenu poziciju.

Budući je demokratija postala značajna tema u odnosima između muslimana i Zapada, muslimansku učenjaci naglašavaju određene temeljne razlike između zapadnjačkog koncepta demokratije i islamskog koncepta konsultiranja. Potrebno je mnogo posla da se razvije pravedan i praktičan izborni sistem u muslimanskim zemljama, sistem koji će biti kompatibilan sa učenjima islama i koji će se prakticirati u savremenom okruženju

hamburgere, pio koka-kolu, pušio marlboro, govorio engleski, gledao CNN, živio u bauhausu, stilu kojim se živi u kući jedne demokratske države i vjerovatno bi, pro forma, bio član kršćanske crkve.²

Međutim, ova očekivanja pokazala su se pogrešnim; Zapad se probudio našavši islam i muslimane tik na svome pragu. Ova situacija je, zbog jasnih razloga, naljutila one koji su razmišljali samo u kategorijama njihove vojne moći, koja im se činila "osobito superiornom nad bilo kojom drugom vojnom moći u svijetu".³ Kad su muslimanska društva, umjesto da slijede korake Zapada, otpočela oživljavati nove reformatorske pokrete, Zapad tada nije bio spreman posmatrati ih kao nastavak unutarnjeg procesa evolucije ovih društava – procesa koji je nenadano doveo do kraja njihove kolonijalizacije.

U ovoj novoj situaciji najvažnije pitanje za obje strane: Je li drugi sukob neizbježan?

Odnos između islama i Zapada sada prolazi kroz drugu kritičnu fazu.

Sadašnji kritički period temeljno je različit od prethodnih zato što ovaj sada ima globalni karakter. Tehnološki napredak obje strane licem u lice suočava sa svakodnevnim idejama.

U poređenju sa prethodno definiranim periodima, sadašnja faza je znatno više kompleksniji proces. Snage koje sada redefinišu i preoblikuju ovaj odnos protežu se od međunarodnih multinacionalnih ekonomskih interesa, pa do lokalnih politika američkih unutarnjih gradova. Kritični faktori uticajnih percepcija na obje strane zahtijevaju dublje razumijevanje objektivne evaluacije.

Prisustvo velikog broja muslimanske

2 Murad Wilfried Hofmann, *Islam The Alternative* (Reading, UK, Garnet, 1993.), p. 7

3 William Perry, sekretar odbrane Sjedinjenih Američkih Država u periodu 1994.-1997., a sadašnji profesor na univerzitetu Stanford, ovu izjavu dao je u intervjuu Los Angelesu Timesu, a koja je objavljen i u časopisu *The News u Islamabadu*, 16. jula 1997. U istom intervjuu, on kaže: "Za vrijeme Pustinjske oluje bili smo u stanju prenositi naredbe na nivo divizije; sada imamo dodatnu mogućnost koja nam osigurava da naredbe prenosimo izravno vojniku na voljnom polju. Ovaj sistem nazvali smo Force 21... Mi smo daleko ispred bilo koje sile, tako da bi bilo veoma teško bilo kome zaustaviti nas..."

populacije na Zapadu – jedinstven fenomen koji je živi islam donio na širok prostor Zapada po prvi put u povijesti – signifikantan je element u trenutnom odnosu. Od kraja kolonijalne vladavine, emigracija i konverzija proizvele su znatnu muslimansku populaciju u Sjedinjenim Američkim Državama i različitim evropskim zemljama. Otuda nije neobično primijetiti drugu generaciju (u nekim slučajevima, čak i treću) muslimana koji žive u Velikoj Britaniji, Njemačkoj i Francuskoj. Stoga, muslimansko prisustvo na Zapadu veoma utiče na odnos između islama i Zapada. Džamije, islamske škole, halal-meso, islamski festivali i rituali sada su obično prisutni i na Zapadu.

Veliko prisustvo muslimana na Zapadu formira široku svijest o islamu, ali demografski rast muslimana također generira fobiju oživljavajući neke stare strahove o shvatanju islamske prijetnje. Ovaj strah iskazuje se ne samo putem javnih medija, već i posredstvom trezvenih publikacija, gdje čovjek ne bi očekivao takvu retoriku. Naslovi kao što su: *Muslimani dolaze*, *muslimani dolaze!*; *Rastući islam preplavljuje Zapad!*⁴ i *Sveti rat je naš put*⁵ reflektiraju doboke korijene paranoje oko islama. Dokumentarac kakav je *Džihad u Americi*,⁶ prikazan na Javnom televizijskom servisu (PBS) 21. 10. 1994., koji je koristio modernu tehnologiju da dosegne podsvjesne nivoe gledalaca kako bi im utisnuo odgovarajuće poruke, znak je opasnog pokreta koji je već otpočeo proizvoditi nasilne napade na džamije i islamske centre u Sjedinjenim Američkim Državama i u Evropi.⁷

Početna sekvenca filma *Džihad u Ame-*

4 Patrick J. Buchanan, *New Hampshire Sunday News*, 20. august 1989.; navedeno prema: John L. Esposito, *Islamic Threat: Myth or Reality* (New York, 1992.), p. 175

5 *Reader's Digest*, januar 1995.

6 Producent ovoga sramnog dokumentarca Steven Emerson također je stajao iza izvještaja *Eye on America*. On je izjavio da su svi "islamski fundamentalisti potencijalni teroristi" i seugerirao da FBI nadzire džamije, islamske institucije, konferencije i susrete

7 Može se navesti nekoliko primjera: 1. septembra 1994. spaljen je mesdžid u gradu Yuba, California; 25 oktobra 1994. podmetnut je požar u mesdžid Ikhwa u Brooklynu, New York (*Impact Internatioanl*, februar, 1995), pp. 45-46. Diskriminatorsko ponašanje protiv muslimanki koje nose mahramu događa se u Sjedinjenim Američkim Državama i u Evropi.

rici počinje pjesmom na arapskome jeziku kako bi se riječ džihad preusmjerila u džihad u Americi, a na videoklipovima muslimanska molitva (namaz) postavljena je zajedno sa scenama nasilja. Ovi i drugi međusobno povezani incidenti prisilili su muslimanske intelektualce na strah, jer "diskriminacija, strah i kompleks superiornosti mogu prijeći u antimuslimansko nasilje svaki dan – kao što se to već dogodilo, npr., 18. marta 1995., kad su kokteli molotov ubačeni u džamiju i Islamski centar u Minhenu, Njemačka".⁸ Tragični događaji u Bosni, na Kosovu i Čečeniji još uvijek su svježije podsjećanje na to kakva bi mogla biti priča o muslimanima na Zapadu.

Uprkos nekim pozitivnim efektima, još uvijek na Zapadu traju stari tabui protiv islama, možda sa još većim žarom nego prije. Ovo objašnjava činjenicu zašto zapadni mediji požure svaki teroristički incident pripisati islamskim fundamentalistima. Ova opsesija u vezi sa buđenjem islama ne predstavlja dobar znak za budućnost odnosa između islama i Zapada. Jedva da prođe ijedan dan a da se ne čuje za incident koji se povezuje sa ovom kampanjom zloupotrebe islama; stupci knjiga još uvijek sadrže pejorativne materijale u vezi sa islamom i Poslanikom, a.s., i, u posljednje vrijeme sve više i više, riječi i simboli koji su sveti muslimanima pojavljuju se na potrošačkoj robi (npr., simbol sličan riječi Allah na cipelama koje proizvodi firma Nike). Ova negativna propaganda proizvela je generacije militantne omladine na Zapadu koja je, u velikom broju, involvirana u incidente skrnavljenja džamija po Evropi i Sjedinjenim Američkim Državama. Već tokom Zaljevskog rata 1991. stotine, hiljada ljudi u Sjedinjenim Američkim Državama bilo je prilijepljeno uz televizijske prijemnike gledajući uživo CNN, koji je prikazivao scene poput onih koje su ljudi već vidjeli na videoigrama – ubijanje koje jedva da pobuđuje bilo kakvo ljudsko sažaljenje ili emaptiju, ali je ono, zapravo, samo propagiralo američki mit: "Dobri dečki ubijaji loše dečke". Ova neosjetljiva i dehumanizirana atmosfera je zreli plod za veće nasilje. Uprkos tome što je nastupilo doba jednakosti,

8 Murad W. Hofmann, *Islam the Alternative*, p. 38

ljudskih prava i slobode izražavanja, u Evropi i Sjedinjenim Američkim Državama, muslimani su žrtve institucionalizirane diskriminacije.

"U zapadnoj Evropi može se naći na stotine malih mesdžida u napuštenim stanovima ili industrijskim zgradama", primjećuje Murad Hofman u svojim zapažanjima izloženim u knjizi *Islam 2000*, "ali kad muslimani pokušaju izgraditi odgovarajuću džamiju, uslijedi pravna bitka – bilo to u Lionu ili Essenu. Na opće iznenađenje, gradskim vlastima čini se da dimnjake smatraju više estetičnima od, u turskom stilu, izgrađenih minareta. Neko može čak ustvrditi da džamije jednostavno ne pristaju pejzažu centralne Evrope. (Je li se sistematsko uništavanje džamija u Bosni zbilo iz tog estetskog razloga!?) Muslimani moraju praviti pogodbu za svaki metar visine njihovih minareta i – kakav apsurd – čak obećati da ih muzejini neće koristiti kako ne bi narušili mir i tišinu. Ovakav pristup u sukobu je sa činjenicom da crkvena zvona uvijek mogu odzvanjati, pa i u ranim satima".⁹

Stanje u muslimanskom svijetu također ne ukazuje na mirnodopsku budućnost.

Islamski prostor rapidno nestaje u tradicionalnim muslimanskim zemljama usljed navale zapadnjačkog pogleda na svijet. Veliki dio urbane populacije potpuno je usmjeren ka Zapadu, tako da se opći kulturni i društveni pokret usmjerava ka zapadnjačkom modelu. Nije ništa neobično da se u najvećim gradovima muslimanskog svijeta naiđe na pornografski materijal, svinjsko meso, pijanke i promiskuitet; škole sa zapadnjačkim kurikulumom brzo se razvijaju; neboderi, stil života, kulturna i književna produkcija postaju karikature njihovih ekvivalenata na Zapadu.

Naporedo sa ovim procesom, postoji i suprotan pokret unutar islama, sa svojim jasno izraženim manifestacijama: povećanim prisustvom u džamijama, rekordnim brojem hodočasnika na hadžu, porastom islamskih publikacija, kao i mnogim drugim indikatorima vatrenog pridržavanja islama u muslimanskim društvima. Ovo bipolarno stanje stvari produbljuje jaz unutar muslimanskih društava.

9 Ibid., p. 34

(...)

Uzimajući u obzir ove trendove, sukob se čini neizbježnim. Na jednoj strani to je arogancija koja muslimane vidi kao one koji su skloni nasilju i konzervativnim pogledima; vidi ih kao neuspješna i iracionalna bića sa ritualima i običajima koji su potpuno strani modernome dobu – to je arogancija koja ometa pogled ka izvorima problema sa kojima se suočava savremeno ljudsko biće u civilizaciji koja sve prihvata, ali ne i ljudsku urođenu potrebu da transcendirira i spozna Stvoritelja. Na drugoj strani, postoji porast populacije koja Zapad vidi kao arhitektu njihove nesretne egzistencije. Dalje, na jednoj strani postoje paranoični pojedinci u odnosu na porast broja muslimana u njihovim vlastitim državama, kao i u odnosu na globalni trend oživljavanja islama širom svijeta. Takvi pojedinci počeli su osmišljavati strategiju sukoba sa muslimanima kod kuće kao i u muslimanskim zemljama.

Na drugoj strani, imamo porast militantnosti koja oduzima svaku nadu mirovnoga procesa pomirenja za Zapadom i koja podstiče na dizanje oružja. Na jednom drugom nivou, postoje zapovjednici NATO-a koji su već započeli plan uspostavljanja prstena oko muslimanskih zemalja radi smanjivanja rastuće plime islamske obnove. Na istom nivou, ali na drugoj strani, postoje bombaši samoubice koji trampe svoje živote zarad nezemaljske nagrade. Na jednoj strani, postoji fatalizam, letargija, zastrajeli pogled na izgubljenu slavu i pretjerana opsesija za onostranim, dok je na drugoj strani posrijedi opsesija za ovdje i sada i potpuno zanemarivanje onostranoga.

Šta treba činiti?

Porast interesa za sigurnost i mir već je donio element razumne refleksije u izjednačavanju islama i Zapada, kako u muslimanskom, tako i u zapadnom svijetu. Nekoliko inicijativa na obje strane počele su formirati okruženje iz koga može proizići zreo odnos između muslimana i Zapada. Dok senzacionalizam još uvijek vlada popularnim medijima, broj ozbiljnih studija o islamu i muslimanima napisanih na Zapadu ne odaje skrivene ili otvorene predrasude

koje su ostale u predvorju orijentalizma. Tome treba dodati i postojanje mnogih evropskih i američkih muslimana, kao i onih koji imaju mudro razumijevanje islamskog svjetopogleda, a koji pišu o islamu na jezicima koje zapadnjački čitaoci mogu lakše razumjeti.¹⁰ Naravno, ova vrsta djela tek su početak i još uvijek su daleko od toga da imaju uspjeha u popravljajući sliku islama i muslimanskog svijeta koja se akumulirala nekoliko stoljeća. Međutim, glavna akademska struja na Zapadu još uvijek je pod uticajem maskiranog misionarskog žara skrivenog u erudiciji evropskih orijentalista, čija naučna preciznost pokušava osujetiti snagu živoga islama u naučnim studijama.

*Orijentalizam*¹¹ Edvarda Saída djelimično je izložio takve napore. Nije rastočena kritička aparatura sačinjena od naučnika kakvi su Ignaz Goldziher i sir Hamilton Gibb, premda, u naučnom smislu, postoji mnogo toga vrijednog u istraživanjima koja je načinio izvjestan broj orijentalista kakvi su Carl Brockelman, Heinz Halm, Alfred von Kremer i Henri Corbin. Ali, onima koji tragaju za Istinom ova nepovezana istraživanja ne pomažu osvjetljavanju stvarnoga islama. Taj prerogativ ostaje u rukama onih koji imaju vlastito iskustvo Svjetla koje im daruje sposobnost razlikovanja između pravoga i lažnoga puta.

Sa muslimanske tačke gledišta, najvažnija prepreka u razumijevanju islama u savremenom zapadnjačkom društvu jest islamsko poimanje Boga. Može li religija – bilo koja religija – imati mjesto u društvu koje je desakraliziralo Boga?! Da, to je kontradiktornost modernoga Zapada: dok, očito, želi zadržati nereligijski stav, ono duboko ostaje ukorijenjeno u kršćanskim ritualima, koji teško da mogu išta učiniti sa plemenitim Božijim poslanikom, sinom djevice Marije, mir nek je na njegov.

Međutim, naša pažnja usmjerena na one koji shvataju da postoji nešto mnogo više u

10 Naprimjer, djela Renea Guenona, Frithjofa Scouna, Martina Lingsa, Charlesa Gaija Eatona, Muhammada Marmadkea Pickthalla, Ahmada von Denffera i Leopolda Weissa (Muhammeda Asada), da spomenemo samo nekoliko imena

11 Edward Said, *Orientalism* (Random House, New York, 1978.)

životu nego što to ima ponuditi materijalistički svijet. Postoji potreba za otvaranjem puteva ka islamu onima koji tragaju za istinom.

Prosječno obrazovan Zapadnjak u potrazi za izvornim islamom još uvijek je u nemogućnosti da ima pristup izvorima koji njemu ili njoj govore o islamu u njegovoj cjelovitosti. Mnogi pokušavaju ići direktno na Kur'an i, nakon borbe sa ovim ili onim prijevodom, vraćaju se praznih ruku. Njihov neuspjeh da se okoriste Knjigom uslijedi zato što Kur'an ne komunicira sa srcem koje ga ne prihvata.¹² Isto tako, pred njima je nekoliko otvorenih puteva koji ih vode Poslaniku islama, a.s. Većina Poslanikovih, a.s., biografija koje su napisali muslimani, pretpostavljaju shvatljivost na strani čitaoca, što u ovom slučaju ne postoji. Poštovanje koje muslimani imaju prema Poslaniku, a.s., postaje prvi kamen spiticanja zapadnom čitaocu koji živi u društvu koje je, jednostavno, zaboravilo takve stvari.

Sada jepotreban veliki napor u naukama Kur'ana ('ulumu el-Kur'an), napor koji će pomoći zapadnim čitaocima Kur'ana da se okoriste Božijom Knjigom. Takav napor uzet će u obzir prevalirajuće uvjete na Zapadu, intelektualnu ćud percepcije čitalaca, kao i njihove društvene i moralne okolnosti. Isto tako, trebaju se otvoriti cjeloviti putevi pristupa životu i djelu plemenitoga Poslanika, a.s.

Imamo i posao koji se treba uraditi u cilju otklanjanja predrasuda prema islamu a koje predupređuju bilo kakav ozbiljan napor Zapadnjaka u razumijevanju religije jedne četvrtine čovječanstva. Nisu adekvatni muslimanski odgovori na pitanja o poligamiji, statusu žene, terorizmu i drugim povezanim pitanjima. Nema potrebe za apologetskom literaturom, tako karakteristično ukorijenjenim inferiornim kompleksom.

Umjesto taga, potreban je naučni diskurs o ovim pitanjima dobro učenih muslimana u jeziku koji savremeni Zapadnjaci mogu razumjeti.

Islam predstavlja vjeru za sve ljude i sva vremena. Stoga je Allah u nju morao unijeti dovoljno fleksibilnosti, tako da je čovjek koji živi na Aljasci može lakho prakticirati isto što i Arap u pustinji. Potreban je idžtihad u duhu ranih stoljeća, kad su se muslimanski naučnici sreli sa golemim zadatkom objašnjavanja religije različitim ljudima kao što su bivši sindhu Hindus ili vatropoklonik iz Horosana. Kad muslimanski naučnici raspravljaju o pitanjima koja se odnose na smjer okretanja u namazu s kojim bi se suočilo buduće ljudsko nastanjivanje Mjeseca, oni su time već otvorili vrata idžtihada koji im omogućava davanje odgovora na pitanja koja se više odnose na trenutne probleme namaskih vremena u onim zonama Zemlje gdje Sunce ne izlazi šest mjeseci.¹³ To je duh idžtihada koji je u stanju pokazati pozitivne rezultate u formiranju boljeg razumijevanja između muslimana i Zapada.

Postoji urgentna potreba za osnivanjem institucija na obje strane, na Zapadu i u muslimanskom svijetu, koje će imati religijske učenjake, znanstvenike prirodnih i društvenih nauka, sposobne ljude u humanističkim naukama, umjetnosti i arhitekturi, kompjuterske stručnjake, eksperte u informacionoj tehnologiji i drugim znanstvenim naukama. Takve intitucije proizvest će generacije naučnika koji će biti kadri da se sučele sa pitanjima koja će najvjerojatnije izazivati sukob u slijedećem stoljeću između muslimana i Zapada i da pomognu njegovom sprječavanju.

S engleskog preveo Almir FATIĆ

12 "Kad čitaš Kur'an, između tebe i onih koji u onaj svijet ne vjeruju Mi zastor nevidljivi stavimo", Kur'an, 17:45

13 M. Hamidullah, Introduction to Islam, revised ed (Islamabad: Da'wah Academy, 1974.), opp. 262-263